

سلاح آتشین یونانی

ونقش آن در جنگهای

مسلمانان با مسیحیان

بشراز روز نخست سلاحها و وسائلی داشته که آنرا در جنگها بکار می برده است . ذهن بشر از قدیمترین اعصار تاریخی متوجه ابتکار این وسائل بوده است . هنگامی که وسایل جنگی و سلاحهای قدیمی را با آنچه امروز وجود دارد مقایسه می کنیم نمی توانیم از شگفتی خودداری نمائیم .

این فرق فاحش و فاصله زیاد مانع از این نیست ، مورخانی را که سرگرم بررسی تاریخ گذشتگان است ، از آنچه بشر پیشین در تمدنهای مختلف خود ، بمنظور دفاع از خویش ابداع کرده است ، دچار شگفتی سازد .

« سلاح آتشین یونانی » در قرون وسطی خطرناکترین وسیله غافلگیری و تخریب جنگی بود . این سلاح در چند قرن شگفت انگیزترین افزار جنگی و تنها وسیله حمایت دولت روم شرقی بشمار میرفت .

با همین وسیله دفاعی بود که دولت روم توانست حملات دریائی مسلمانان را از مرزها و سواحل خود عقب براند ، وجانشینان « قسطنطین » بوسیله آن توانستند آنچه را از میراث دولت روم در دست داشتند حفظ کنند .

درست معلوم نیست این سلاح از چه تاریخی پدید آمده است. تو کو تیدوس نقل می‌کند که «اسپارت‌ها» در محاصره شهر «پلاتیه» یونان (۴۲۹ قبل از میلاد) تصمیم گرفتند شهر را با گوی‌های آتشی از چوب مخلوط با جیوه و گوگرد آتش بزنند!

در محاصره دلیوم (۴۲۴ قبل از میلاد) نیز محاصره‌کنندگان ظرف‌هایی مملو از جیوه و گوگرد و ذغال را روی دیوارهای شهر نهادند و بوسیله خاصی آنرا مشتعل ساختند.

«ناسیتوس» نقل می‌کند که در این عصر، چیزی مرکب از گوگرد و جیوه و ذغال و کربن و کتان در جنگهای دریائی بکار می‌رفت. این سلاح جنگی را در کشتیهای کوچک سریع‌السیر قرار می‌دادند، و در حالیکه شعله‌ور بود بطرف عقب کشتی‌های دشمن پرتاب می‌شد. آنگاه در حدود سال ۳۵۰ قبل از میلاد نفت هم به اشیاء ترکیب شده این سلاح افزوده شد.

مورخانی که بعدها آمدند در نقل وقایع جنگهای بعدی تا سه قرن، سلاح آتشین را مرکب از این مواد دانسته‌اند. سپس سلاح مزبور تکامل یافت و باروت و دوغن و پیسه به آن افزوده شد و در جنگهای صلیبی مورد استفاده قرار گرفت. در آن اوقات بود که به آتش یونانی مشهور شد

ولی سلاح آتشی که در جنگهای صلیبی بکار می‌رفت، آن آتش یونانی نبود که در جنگهای دریائی میان «بیزانس» و مسلمانان استعمال میشد، و تا کنون مواد ترکیب یافته آن درست شناخته نشده است.

مخترع آن مهندسی بنام «کالینکوس» بود که در شهر «هلیوبوس» شام در خدمت مسلمانان قرارداد داشت و از آنجا گریخت و به قسطنطنیه رفت. بعضی هم گفته‌اند وی یک فرد مصری از مردم «هلیوپولیس» مصر بود.

ممکن است این قول درست‌تر باشد. زیرا شیعی از قرون اولیه در نزد مصریان علم درخشانی بود؛ و مردم مصر در آن علم نظریات جالب و اختراعات بزرگی داشتند.

اهمیت این سلاح (آتش یونانی) برای اولین بار در محاصره قسطنطنیه توسط مسلمانان شناخته شد (۵۴۸ - ۶۶۸ م). زیرا در آن جنگ بارها این سلاح آتشین بطرف کشتی‌های جنگی مسلمین پرتاب گردید و تعداد زیادی از آنها را غرق کرد. بدنبال آن مسلمانان بطرف جنوب باز گشتند و دست از محاصره پایتخت دولت روم شرقی کشیدند. اما اسرار ترکیب این سلاح آتشین شکفت انگیز، چنانکه گفتیم مانند بسیاری از کارهای مصریان قدیم که در دوران علوم

جدید نیز سر بسته مانده، همچنان در پرده ابهام پوشیده بود.

این سلاح دود غلیظی و انفجار بزرگی به وجود میآورد و شعله‌های آتشی که از آن برمیخاست در آن واحد به بالا پائین کشیده میشد، و به سرعت همه چیز را میسوزانید. در برخورد با آب نیز خاموش نمیشد. بلکه شعله‌ورتر میگردید، و سوزندگی بیشتری داشت، و فقط خاک و سرکه آنرا خاموش میساخت! سلاح مزبور مرکب از گاز نفت و گوگرد و قیر و جیوه بوده است که چنان آتش گسترده‌ای داشته است. بهمین جهت نیز موسوم به «آتش گسترده» و «آتش-جنگ» بوده است (۱)

آتش یونانی هنگام تلافی سفوف لشکر و در اثنای محاصره، در جنگهای زمینی و دریائی بکار میرفته است. این سلاح از بلندی بر جها یا دیوارهای شهر در ظرف بزرگی یا در گوی های مشتمل آهنی یا سنگی یا در تیرهای پیچیده در لیاث قنب و کرک و مو، بسوی دشمن‌ها میشد، و فوراً ماده سیال مشتملی بوجود میآورد. اما در جنگهای دریائی این سلاح آتش را به کشتی‌ها حمل می‌شد سپس از لوله های طویل مسی که بر روی تلمبه های هوا سنج در جلو کشتی قرار داشت بسوی هدف پرتاب میکردید.

* * *

مبالغه نیست که بگوئیم همین سلاح آتشین یونانی بود که نقشه خلفای اموی را برای گشودن اروپا از راه قسطنطنیه بهم زد و ناگزیر ساخت که از دولت روم شرقی و شرق اروپا چشم‌پوشد و منظور خود را از راه شمال آفریقا عملی سازد، و بجدا ساختن اندلس (اسپانیا) از اروپا قانع گردد.

و نیز مبالغه نیست که بگوئیم همین آتش یونانی بود که موجب شد بر نامه‌های خلافت عباسی را در گشودن آسیای سفیر و اشغال قسطنطنیه تنبیر دهد، و به صورت حملات جزئی و فتوحات کوچکی در آورد و مدت‌ها دولت‌های عباسی و روم شرقی را سرگرم نبردهای مرزی کند. همین آتش یونانی بود که پایتخت دولت «روم شرقی»، و مرزهای آنرا در اعصار طولانی از خطر نبردهای دریائی مسلمانان یا سواحل ایتالیا «جنوا» و «بیزا» و «ونیز» نگاه داشت، و سیادت دریائی خود را در آن اعصار حفظ کرد.

باید دانست که سلاح آتشین یونانی بعد از آنکه مسلمانان پی به اسرار آن بردند؛ در دست آنها بصورت سلاح کوبنده‌ای درآمد. مخصوصاً در جنگهای صلیبی نقش مهمی را ایفا کرد.

سربازان مصری آنرا در خشکی و دریا استعمال میکردند . بطوریکه در میان سربازان و ناوگان جنگی دسته ویژه‌ای بنام «رهاکنندگان آتش» وجود داشتند . همین سلاح بود که هجوم صلیبیان را از سواحل مصر عقب‌راند و در جنگهای «دمیاط» و «المنصوریه» وسیله دفاعی مؤثری بود .

مورخ فرانسوی **دی گوانفیل** صدمه‌های را که این سلاح به صلیبیان وارد ساخت در کتاب خود بنام «تاریخ لوئی مقدس» شرح داده و می‌گوید : «مانند عقابی بلندبال که بیک باره بالهای خود را بکشد، امواج هوا را میشکافد . دود غلیظی دارد و بدنبال آن صدائی رعد آسا بلند میشود، سرعت برق‌رهمی گردد و روشنی آن ظلمت شب را میزداید . سپس وحشت خود و همراهانش را از مشاهده آن شرح داده و توضیح میدهد که چگونه به صفوف فرنگیان اصابت نمود .

ظاهراً مسلمانان نیز توفیق یافتند اسرار این سلاح آتش‌زار را بعد از کشف آن نگاهدارند ، چنانکه یونانی‌ها قبل از ایشان راز آنرا مکتوم داشتند .

در حملات دریائی به سواحل ایتالیا و جزایر دریای مدیترانه و مرزهای مسیحی نشین آن و در جنگهای صلیبی می‌بینیم که مسلمانان **آتش یونانی** را بعنوان یک وسیله مؤثر دفاعی بکار می‌بردند .

و نیز چنانکه بدست می‌آید ، راز استعمال «آتش یونانی» به مسلمانان اندلس منتقل شد و آنها نیز آنرا در جنگهای خود بر ضد دشمنان مسیحی شمال اسپانیا مورد استفاده قرار میدادند .

در محاصره شهر «لسبله» از نواحی مغرب اسپانیا ، سربازان دولت اسلامی «موحدین» برای عقب راندن سپاهیان **آلفونس دهم** پادشاه کاستیل ایزاری بکار بردند که سنگها و مواد آتش‌زار با صدائی رعد آسا بسوی لشکر گاه مسیحیان پرتاب می‌کرد .

پادشاهان **غرناطه** نیز از اواخر قرن سیزدهم میلادی ، آلاتی نظیر آنرا در بیکار بسا مسیحیان مورد استفاده قرار دادند . ما درست نمی‌دانیم که این ابزارهای جنگی در واقع چه بوده است .

انسان از مطالعه آنچه مورخان اسلامی و اسپانیائی درباره آن گفته‌اند تصور میکنند که شبیه توپ بوده است ، و مسلمانان در آن زمان اسرار باروت را کشف کرده بودند ، و این در سورتی است که مسلم بدانیم مسلمین پیش از **پرتغول دشتگارتز** کشیش آلمانی در نیمه قرن چهاردهم میلادی ، موفق به کشف باروت شده‌اند .

ولی بنظر می‌رسد که این آلات و ادوات جنگی همان وسیله پرتاب آتش یونانی بوده است که با گذشت زمان تکامل یافته بود ، و سربازان دولت «موحدین» و مسلمانان اسپانیا آنرا از مسلمانان

مصرف تونس گرفته بودند .

ظاهراً مسلمانان اسپانیا توپ و ادوات امثال آنرا برای نخستین بار در جنگ طریفه در سال ۷۴۲ هجری که میان سپاهیان مغرب به فرماندهی سلطان ابوالحسن مرینی و سپاهیان اسپانیا به فرماندهی آلفونس یازدهم پادشاه کاستیل در گرفت بکار بردند .
همچنین مسلمانان ادوات مشابهی را در دفاع از جزیره خضرا (اسپانیا) بر ضد مسیحیان در سال ۷۴۲ هـ مورد استفاده قرار دادند .

مانیز این نظریه را که آتش یونانی هنگامها شدن صدای وحشتناک داشته تأیید میکنیم . این معنی مانع از آن نیست که بگوئیم مسلمانان اسپانیا نخست آتش یونانی را بکار بردند سپس باروت را بر آن افزودند ، و توانستند از آن توپ بسازند و در جنگ با مسیحیان بعنوان يك سلاح مؤثر دفاعی بکار برند .

انجام خواسته‌های مسلمانان

امام صادق (ع) می‌فرماید:

و آن کس که در راه انجام کار برادر مسلمانش گام برمی‌دارد ، همچون کسی است که سعی صفا و مروه می‌کند و آن کس که نیاز برادر مسلمانش را بر طرف می‌سازد ، همچون سرباز مجاهدی است که در میدان جهاد بخاک و خون آغشته شده است !
(بحار الانوار)